

JAVNE FINANSIJE

JAVNE FINANSIJE

1

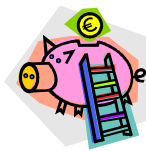
- Konsultacije:
- ponedjeljak 15-17h kabinet 51.

nsimic@megatrend.edu.rs

Literatura:
Monetarne i javne finansije,
Nataša Simić,
Megatrend, 2005. god.
Beograd

POJAM I SUSTINA JAVNIH PRIHODA

- Javni prihodi služe za finansiranje državne organizacije i njeno funkcionisanje, što je uvek pa i danas zahtevalo velika sredstva koja se ubiru kao državni prihodi a troše u vidu državnih rashoda.

JAVNE FINANSIJE

3

- Javni prihodi su imali i imaju različite izvore koji se razlikuju po obimu i strukturi. Njihova visina i struktura zavise od niza faktora od kojih su najvažniji ekonomska moć države, njene funkcije, kao i od ekonomskih odnosa koji vladaju u određenoj zemlji.

JAVNE FINANSIJE

4

- Najčešće prihvaćena podela u finansijskoj teoriji javnih prihoda je sledeća:
- *redovni i vanredni,*
- *javno – pravni i privatno-pravni,*
- *originarni i derivativni,*
- *prihodi od stanovništva i prihodi od pravnih lica,*
- *povratni i nepovratni prihodi,*
- *namenski i nenamenski prihodi.*

Redovni i vanredni prihodi

- Ova klasifikacija podrazumeva one javne prihode koji se ubiru kontinuirano, svake godine i iz izvora koji se neprestano, redovno u ekonomskom smislu obnavljaju.
- Služe za podmirenje redovnih a ne vanrednih državnih rashoda.

- Iz redovnih prihoda formiraju se i određeni rezervni fondovi iz kojih se često podmiruju određene državne potrebe, i oni čine najveći deo državnih prihoda.

- Pod vanrednim javnim prihodima podrazumevamo one koji se ne naplaćuju redovno, već povremeno, koji se ne ponavljaju iz godine u godinu, i koji služe za podmirivanje vanrednih državnih potreba.
- To znači, da ako se pojedine javne potrebe javljaju s vremena na vreme i nije ih moguće predvideti (elementarne nepogode, epidemije, rat),

Javnopravni i privatnopravni prihodi

- Javnopravni prihodi su oni koje država naplaćuje na osnovu svog finansijskog suvereniteta iz dohotka građana, a putem poreza i taksu.
- Nasuprot ovim, privatnopravni prihodi koje država ostvaruje iz svojih preduzeća ili iz svoje imovine.

Originarni i derivatini prihodi

- Originarni ili izvorni prihodi države su oni koje država ostvaruje svojom ekonomskom aktivnošću ili na osnovu prava vlasništva, odnosno, koji potiču od državnih preduzeća i imanja.
- Nasuprot gornjim prihodima imamo derivativne ili izvedene prihode države, koje ona ostvaruje na osnovu svoje suverene vlasti, koristeći svoj fiskalni suverenitet

Prihodi od stanovništva i prihodi od pravnih lica

- Prihodi od stanovništva su oni prihodi koje građani plaćaju iz svog dohotka ili iz svoje imovine za podmirenje društvenih potreba
- Prihodi od pravnih lica su oni koje država ubire od privrednih preduzeća, finansijskih institucija, zadruga i drugih pravnih lica.

Povratni i nepovratni prihodi

- Javni prihodi koje građani, preduzeća i druga pravna lica plaćaju državi po pravilu se ne vraćaju, što znači imaju bezpovratni karakter
- Postoje i prihodi koji imaju povratni karakter što se inače unapred mora naglasiti

Namenski i nenamenski prihodi

- Namenski ili destinirani prihodi države su oni za koje je tačno unapred utvrđena namena utroška sredstava. Tako se, na primer raspisuju javni zajmovi za finansiranje izgradnje autoputeva, energetskih objekata, i drugih objekata infrastrukture.

- Nenamenski ili nedestinirani prihodi države su oni koji služe za podmirivanje svih društvenih potreba, a njihova namena nije unapred utvrđena

PORESKI SISTEM

- Pod pojmom poreskog sistema, podrazumeva se skup svih poreskih oblika u jednoj zemlji, kao i skup pravnih normi kojima je regulisana poreska materija.
- Smatra se da poreski sistem predstavlja ukupnost poreskih oblika povezanih u jednu neprotivrečnu celinu.

- Na poreski sistem utiče istorijski razvoj, privredna struktura, veličina zemlje, broj stanovnika, visina nacionalnog dohotka po glavi stanovnika, društveno-ekonomski odnosi, pripadnost određenim integracionim zajednicama i sl.

- Poreski sistem koji je sastavljen iz više poreskih oblika nazivamo *poreski pluralizam*. Nasuprot poreskom pluralizmu treba istaći ideju o *poreskom monizmu*, tj. takvom sistemu koji bi bio sastavljen od samo jednog poreskog oblika.

POJAM I KARAKTERISTIKE POREZA

- Porez je postojao još u staroj Grčkoj i Rimu, zatim u feudalizmu, ali se najviše razvio u kapitalizmu

- Porez je deo dohotka ili imovine, koje država na osnovu svog suvereniteta oduzima od fizičkih ili pravnih lica za pokriće svojih rashoda, ne dajući im za to neposrednu naknadu.
- Porez je prinudno davanje za koje se ne obezbeđuje protivnaknada,
- Porez deo dohotka i imovine, i služi za pokriće državnih rashoda i da predstavlja najvažniji prihod države koji se ubire u novcu.

Karakteristike poreza

- **Prva** karakteristika poreza da predstavlja prinudno davanje, sastoji se u tome što poreski obveznik, nema drugog izbora nego da plati određeni iznos u određenom roku

- **Druga** karakteristika poreza je u tome što se njegovom obvezniku ne obezbeđuje nikakva direktna protivnaknada i što mu se ne polaže račun o tome u koje će svrhe biti utrošen.

- **Treća** karakteristika poreza je da davanje u ovom obliku potiče uglavnom iz dohodka, odnosno iz viška rada, a može poticati i iz imovine, što je ređi slučaj.

- **Četvrta** osnovna karakteristika poreza je da služi za pokriće državnih rashoda i ujedno govori o ciljevima ubiranja poreza. Uvodi se radi finansiranja opštih potreba.

- Najvažnija karakteristika poreza je u tome što po obimu predstavlja najznačajniji prihod države i što se uvek izražava u novcu. Porez je po obimu toliko dominantan da u formiranju ukupnih prihoda učestvuje od 70% do 80%, pa i više. Po obimu, porezi obično predstavljaju 25 do 30% društvenog proizvoda države.

PORESKA TERMINOLOGIJA

- Među mnogobrojnim poreskim elementima i terminima, najčešće su u upotrebi:

- **Poreski obveznik** je fizičko ili pravno lice kome zakon nalaže da plati porez, odnosno da izmiri poresku obavezu. To lice se naziva pasivnim poreskim subjektom ili poreskim dužnikom.

- **Poreski platac** je fizičko ili pravno lice koje stvarno plaća porez ili ga plaća uz mogućnost da ga prewali na neko drugo lice koje bi snosilo poreski teret.

- **Poreski destinater**, za razliku od poreskog obveznika koji je prema zakonu dužan da izvrši poresku obavezu i poreskog platca koji je dužan porez da plati, označava lice koje definitivno snosi poreski teret.

- **Poreska vlast** označava političko-teritorijalnu jedinicu koja ima pravo da uvede poresku obavezu i finansijske organe koji vrše razrez i naplatu poreza

- **Poreska sposobnost** se definiše kao ekonomska mogućnost za plaćanje poreza. Ona zavisi od visine dohotka poreskog obveznika i veličine njegove imovine

- **Poreski izvor** čine sva ona dobra koja pripadaju poreskom obvezniku i iz kojih on plaća porez. Izvor plaćanja poreza može biti prihod, dohodak i imovina. Oporezivanjem se zahvata samo deo prihoda, odnosno dohodka, a u retkim slučajevima poreska obaveza se podmiruje iz imovine.

- **Poreski objekt ili poreski predmet.** Poreski objekti su određene činjenice, pokretne ili nepokretne stvari, iznos novca, pravno-ekonomske transakcije koje čine osnovu za uvođenje poreza

- **Poreska osnovica** je kvalitativna i kvantitativna konkretizacija poreskog objekta. To je veličina ili vrednost za utvrđivanje poreske obaveze. Ona je različita i zavisi od vrste poreza: kod poljoprivredne delatnosti poreska osnovica je katastarski prihod, kod nasleđa osnovica je vrednost nasleđene imovine, kod poreza na promet proizvoda, osnovica je cena oporezivanog proizvoda

- **Poreska stopa** je deo osnovice koji poreski obveznik izdvaja i plaća na ime poreza. Poreska stopa se utvrđuje po pravilu, u procentu od poreske osnovice.
- Metodi utvrđivanja poreskih stopa:
- **metod proporcije**, (stopa ostaje uvek ista)
- **metod progresije**, (sa porastom poreske osnovice rastu i stope)
- **metod regresije** (sa porastom poreske osnovice, opadaju stope)

- **Poreska tarifa** je sistematski pregled i spisak poreskih jedinica i poreskih stopa sastavljen za izvestan broj predmeta koji se oporezuju na isti način. Tako u praksi imamo tarifu poreza na promet, trošarinsku tarifu, carinsku tarifu i td.

PRINCIPI OPOREZIVANJA

- Principi oporezivanja ili poreska načela su ona pravila kojih se treba pridržavati nadležni društveni organ prilikom izgradnje svog poreskog sistema.

- Principe oporezivanja je formulisao Adam Smit 1776.god.
- **Princip opštosti:** «Svi građani jedne države treba da plaćaju porez za izdržavanje državne uprave i to srazmerno svome dohotku koji oni uživaju zahvaljujući njenoj zaštiti».

- **Princip određenosti:** «Porez svakog građanina treba da bude određen. Poreski oblik, vreme obračuna, poreski iznos, sve to treba da je jasno za poreskog obveznika, kao i za svako drugo lice».

- **Princip ugodnosti:** «Svaki poreski obveznik treba da bude oporezovan na način i u vreme koji će mu najbolje odgovarati».

- **Princip ekonomičnosti** naplate poreza: «Svaki porez treba da bude organizovan na takav način da iz džepa naroda uzima što je moguće manje iznad one sume koja je potrebna državnoj blagajni».

IZBEGAVANJE PLAĆANJA POREZA ILI PORESKA EVAZIJA

- **Zakonita fiskalna evazija** je takav oblik izbegavanja fiskalne obaveze kod koga nije izvršena povreda pozitivnih (važećih) propisa. (korišćenje "rupa" u fiskalnim propisima, promena mesta boravka, odnosno deltnosti itd).

- **Nezakonita fiskalna evazija** je takvo izbegavanje fiskalne obaveze kod koje dolazi do povrede zakona odnosno propisa.
- Postoje dva vida nezakonite fiskalne evazije:
- **Defraudacija**,
- **Kontrabanda** (krijumčarenje, šverc)

- **Defraudacija** je izbegavanje fiskalne obaveze kod neposrednih fiskalnih obaveza (porez na dohodak i sl.). Manifestuje se:
- lažnim prikazivanjem knjigovodstvenih podataka,
- obavljanje usluga bez izdavanja računa,
- prikazivanje većih troškova od stvarnih,
- davanje lažnih izjava i sl.

- **Kontrabanda** (*krijumčarenje, šverc*) je vid fiskalne utaje kod posrednih fiskalnih obaveza (porez na promet, carine, trošarine prodaja cigareta i alkoholnih pića neposredno od proizvođača krajnjim potrošačima)

PREVALJIVANJE POREZA

- U prevaljivanju fiskalne obaveze razlikuju se četiri faze:

- **perkusija**,
- **reperkusija**,
- **incidenca** i
- **difuzija**.

- **Perkusija** ili **impakt** je prva faza u prevaljivanju fiskalne obaveze. To je faza nastanka fiskalne obaveze u kojoj se utvrđuje fiskalna obaveza i fiskalni obveznik.

- **Reperkusija** je druga faza u kojoj poreski (fiskalni) obveznik, prihvata poreski teret, i preuzima mere da ga se oslobodi, odnosno da ga prevali na drugo lice. Uračunava ga u cenu svojih proizvoda i usluga i time poreski teret prevaljuje na kupca, odnosno korisnika, (prevaljivanje unapred).

- **Incidenca** predstavlja treću fazu kod prevaljivanja poreza, u kojoj se ispoljavaju efekti prevaljivanja, jer lice na koje je prevaljen porez nije u stanju da se na bilo koji način oslobodi poreskog tereta, već ga stvarno snosi i time postaje konačni platac ili destinater

- **Difuzija** je poslednja faza kod prevaljivanja poreza, u kojoj se ispoljavaju efekti prethodne faze – incidence. Ona predstavlja efekte oporezivanja koji se manifestuju u oscilacijama ponude i tražnje na planu celokupne nacionalne privrede.

Transformacija poreza

- Transformacija poreza se sastoji u tome što poreski obveznik, u nastojanju da lakše podnese poreski teret, iznalazi mogućnosti da postigne veće efekte u poslovanju.
- Za razliku od metoda prevaljivanja poreza na drugo lice, poreski obveznik u ovom slučaju prima poreski teret na sebe, ali istovremeno preduzima mere da mu usled povećane obaveze prema državi ne budu smanjeni prihodi, odnosno dohodak.

- Poreski obveznik preduzima mere kao što su: poboljšanje organizacije poslovanja, povećanje produktivnosti rada, ekonomičnosti i rentabilnosti poslovanja,

Dejstva oporezivanja na preraspodelu ND

- Primarna raspodela dohodaka – mehanizam cena
- Sekundarna raspodela – preraspodela dohodka sa velikim brojem različitih subjekata
- Ekonomsko dejstvo oporezivanja je zapaženo veoma rano – u teoriji ekonomskog liberalizma (smatralo se da element preraspodele dolazi u sukob sa principom raspodele na slobodnom tržištu)

- Oporezivanje predstavlja samo “nužno zlo” pa je predlog predstavnika ovog pravca bio da se rešenje nađe u malom i proporcionalnom oporezivanju
- Po njima “najbolji porez je onaj najmanji”
- Druga globalna ocena ekonomskog dejstva oporezivanja je u savremenoj finansijskoj teoriji i polazi od principa odgovornosti države u pogledu ekonomskog, socijalnog, kulturnog, demografskog, obrazovnog i naučnog razvoja.

- Prema ovoj teoriji porezi i drugi fiskaliteti imaju značajno mesto u preraspodeli akumulacije između oblasti i grana, regiona i sl.
- To se postiže različitim poreskim tretmanom nekih grana (oslobađanja i olakšice) nerazvijenih područja, regiona, a sa ciljem ravnomernijeg teritorijalnog razmeštaja proizvodnih grana.

- Takođe i investiciona ulaganja mogu imati povlašćen poreski tretman (naročito strani ulagači)
- Veoma su važni i socijalni motivi (korigovanje dohodaka između socijalno različitih grupacija)
- Progresivno oporezivanje je dobar način za nivelaciju bogatstva u društvu gde postoje velike socijalne razlike.

Dejstvo oporezivanja na uslove privređivanja privrednih subjekata

- Za razliku od liberalizma, savremena ekonomska nauka smatra da je državna intervencija u odnosima prema privrednim subjektima nužna i korisna.
- Delovanje države se može posmatrati sa dva aspekta:
- **Sa aspekta podsticaja bržeg privrednog razvoja**
- **Sa aspekta društvene korekture**

- Sa prvog aspekta željeni efekti su da se oporezivanjem omogući brži privredni i ekonomski razvoj.
- Sa drugog aspekta efekti su da se progresivno oporezuje ekstra profit, zemljišna renta, rudnička renta, tehnološka renta isl.
- Ovo ima opravdanja ali je teško utvrditi koji deo profita predstavlja ekstra profit.

- Da bi se utvrdio ekstra profit, potrebno je prvo utvrditi veličinu prosečnog profita, odnosno šta određuje prosečnu profitnu stopu.

- PPS = Masa viška vrednosti

$$\frac{\text{Masa viška vrednosti}}{\text{masa uloženog kapitala}}$$

- Pri tom je potrebno da postoji slobodna konkurencija, slobodno kretanje kapitala i rada.
- Kako na savremenim tržištima postoje monopoli, oligopoli i veća ili manja državna intervencija, tako se ni PPS ne formira u ekonomskim odnosima slobodne konkurencije.
- Zato se veličina ekstraprofita određuje tako što država određuje veličinu profita na koji se plaća porez kao na ostvareni ekstraprofit.

Stabilizaciona dejstva oporezivanja

- Treba da proističu iz fiskalne politike.
- Instrumenti su :
 - *Ugrađeni – automatski stabilizatori,*
 - *Diskrecione poreske i budžetske mere*
 - *Formula fleksibilnosti*
 - *Fiscal leverage*

- *Ugrađeni – automatski stabilizatori* su instrument u podršci ekonomske stabilnosti zemlje a to je progresivno oporezivanje dohodaka.

Automatski su za to što reaguju bez ikakve državne intervencije

Na ovaj način se postiže efekat spontane stabilizacije ekonomskih kretanja jer oni automatski vrše korekcije ekonomskih kretanja.

- Koliko su efikasni zavisi od obima javne potrošnje, nivoa poreskih stopa, stepena u kome se menja poreska osnovica
- Kod jačih cikličnih kretanja njihovo dejstvo nije efikasno

- *Diskrecione poreske i budžetske mere*
- Država zadržava pravo uvođenja i ukidanja poreskih stopa, novih odbitnih stavki, progresivnog ili degresivnog oporezivanja i slično.

- *Formula fleksibilnosti*

- Predstavlja kombinaciju diskrecionih mera i ugrađenih automatskih stabilizatora. Kod pada ND i povećanja nezaposlenosti, treba smanjiti poreske stope i povećati javne rashode sa ciljem prevazilaženja kriznog stanja

- *Fiscal leverage*

- se izračunava:

- $\Delta IFL = \frac{\Delta G + a \Delta R - j \Delta T}{1 - c}$

- Simboli:
- ΔIFL – neto efekat fiskalne politike
- c – javni rashodi za dobra i usluge
- a - marginalna sklonost potrošnji korisnika transfera
- R – transferi
- j – marginalna sklonost potrošnji poreskih obveznika
- T - fiskaliteti

- Fiscal leverage predstavlja neto efekat fiskalne politike na ND i finalnu tražnju u pravcu sužavanja ili širenja.
- Ovu formulu je u praksi teško primeniti jer se teško izračunava sklonost potrošnji korisnika transfera i poreskih obveznika.

- Zato se ona retko primenjuje i ustupa mesto procenama da li budžetska politika deluje na redukciju fluktuacija agregatne tražnje (smanjenje ili povećanje agregatne tražnje)
- Neuspeh je prisutan tamo gde nije izvršena dobra koordinacija fiskalne i monetarno-kreditne politike.

Dejstvo oporezivanja na privredni razvoj

- Jedan od primera je da ubrzani otpisi osnovnih sredstava (metod ubrzane amortizacije) omogućava preduzećima da prikazuju manju osnovicu za oporezivanje dobiti.
- Time se omogućava povećanje amortizacionih fondova i mogućnosti za nove investicije i ulaganja.

- Postoji opšti i selektivan pristup u dejstvu oporezivanja na privredni razvoj.
- Opšti – odnosi se na sve nove investicije
- Selektivan- samo na one nove investicije za koje je zainteresovana politika privrednog razvoja
- Ovako se u savremenim državama podržava razvoj oblasti i grana koje su označene kao prioritetne za ekonomski razvoj zemlje.

- Takve poreske privilegije se u nekim zemljama daju za stimulisanje individualne štednje, oslobađanje plaćanja poreza za određeni broj godina nekih investicionih objekata koji su podignuti u nerazvijenim područjima.

KLASIFIKACIJA POREZA Neposredni ili direktni i posredni ili indirektni porezi

- **neposredni porezi** su oni koje poreski obveznik plaća neposredno i nije u stanju da ih prevali na neki drugi poreski objekat, dok su **posredni porezi** oni koje je moguće prevaliti

- Podela na neposredne i posredne je izvršena na osnovu kriterijuma poreske snage:
- posedovanje dohotka ili imovine-neposredni,
- u vidu potrošnje-posredni.

- Osn.karakteristike neposrednih poreza su nepostojanje opšte obaveze,visoki troškovi naplate, relativna stabilnost prihoda,pravednost i neugodnost za poreskog obveznika.

Poreski teret se utvrđuje na osnovu ekonomske snage poreskog obveznika.

- Osnovne karak.posrednih poreza su obaveznost plaćanja,ugodnost za poreskog obveznika, nesocijalni karakter kao i prevaljivost poreza. Uračunati su u cenu proizvoda.
- Primer: porez na promet,porezi na dobra i usluge.
- Otpori poreskih obveznika prema posrednim porezima su manji nego prema neposrednim.

Redovni i vanredni porezi

- Ova podela, za kriterijum uzima vreme u kome je poreska obaveza na snazi
- **Redovni** porezi su oni koji se redovno naplaćuju iz godine u godinu, a sredstva prikupljena njihovom naplatom služe za podmirenje redovnih javnih rashoda. Najveći deo javnih prihoda čine redovni porezi u poreskim sistemima savremenih država.

- **Vanredni** porezi su oni koji se uvode vanredno, i to kao rezultat vanrednih okolnosti, i služe za finansiranje vanrednih rashoda, koji znači nemaju trajan karakter (zemljotres, poplava, suša, požar).
- Do uvođenja vanrednog poreza može doći i u slučajevima koji nisu uslovljeni nekim vanrednim, nepredviđenim okolnostima.

- Danas u praksi savremenih država retko dolazi do uvođenja vanrednih poreza, jer se za pokriće vanrednih rashoda uglavnom koriste sredstva prikupljena povećanjem poreskih stopa postojećih poreza.

Opšti i namenski porezi

- Ova klasifikacija, poreze deli u dve grupe:
- u prvoj su oni čija je namena unapred utvrđena, dok
- drugu grupu čine oni koji služe za podmirenje svih javnih potreba.
- To znači da su prvi porezi namenski, a drugi opšti. Porezi su nekada služili isključivo za podmirenje svih javnih rashoda, dok u savremenim državama sve više imamo pojavu i namenskih poreza.

- Namenski porezi služe isključivo za finansiranje unapred poznatih javnih rashoda, dok nenamenski služe za podmirenje potreba države koje ona finansira na osnovu ustava, zakona i drugih propisa..

Katastarski i tarifni porezi

- **Katastarski porezi** se utvrđuju na osnovu podataka sadržanih u katastarskim knjigama. Katastarske knjige su javne isprave u kojima su navedene određene pravno-relevantne činjenice, i koje nisu predmet čestih promena.
- Oporezivanje pomoću katastarskih poreza vrši se na osnovu objektivnih utvrđenih podataka koji su relevantni za utvrđivanje visine poreskog tereta.

- **Tarifni porezi** su oni koji se određuju prema pojedinim slučajnim, unapred nepredviđenim činjenicama i radnjama (proizvodnja, uvoz, kupovina) i naplaćuju po poreskoj tarifi.
- Poreska tarifa je sistematski pregled objekata oporezivanja i odgovarajućih poreskih stopa (izraženih u procentu ili u apsolutnom iznosu).
- Poreska tarifa najčešće se upotrebljava kod posrednih poreza.

Lični(subjektni) i realni(objektni) porezi

- Ove dve vrste poreza se međusobno razlikuju prema osnovu koji služi za utvrđivanje poreske sposobnosti poreskih obveznika.
- **Objektni porezi** su oni porezi koji pogađaju prihod (dohodak), odnosno imovinu ne vodeći pri tom računa o ličnosti poreskog obveznika, vlasnika tog prihoda, odnosno imovine.

- **Lični ili subjektni porezi** su takvi kod kojih se prilikom određivanja poreske sposobnosti uzimaju i lične okolnosti poreskog obveznika, u prvom redu porodični, ekonomski i socijalni uslovi poreskog obveznika, koji mogu imati uticaja na njegovu ekonomsku snagu i poresku sposobnost.
- Kod subjektnih poreza se primenjuju progresivne stope

Porezi po vrednosti i specifični porezi

- Kriterijum za podelu na poreze po vrednosti i specifične je izvršen na osnovu **vrste** poreske osnovice.
- Porezi po vrednosti su oni kod kojih se oporezivanje vrši na osnovu stvarne ili procenjene vrednosti poreskog objekta.
- Kod specifičnih poreza poreska obaveza se određuje na osnovu nekih mernih jedinica. Tako za osnovicu može biti uzeta jedinica težine, jedinica dužine, snaga motora, jedinica zapremine i sl.

Reparticioni i kvotni porezi

- Podela na reparticione i kvotne (kvotitetne) poreze napravljena je prema načinu raspodele poreskog tereta.
- Reparticioni porezi su oni porezi kod kojih je poznat ukupan iznos koji se želi ostvariti i koji treba da bude raspoređen na odgovarajući broj poreskih obveznika, tako da se unapred ne zna visina svakog pojedinog poreskog obveznika.

- Kod kvotnih poreza poznata je samo kvota, tj. poreski teret koji treba da plati poreski obveznik, a nije poznata ukupna suma koja se tim porezom treba prikupiti.

Centralni i lokalni porezi

- Ova podela je izvršena s obzirom na to ko ustanovljava i uvodi poreze kao i kojoj političko teritorijalnoj jedinici pripadaju prihodi od tih poreza.

- Najčešći je slučaj da centralni državni organi imaju najviša ovlašćenja za ustanovljavanje i uvođenje poreza, a isto tako da njima pripadaju i najizdašniji prihodi.

- S obzirom na ovakav pristup u podeli javnih rashoda, razlikujemo poreze širih i užih političko-teritorijalnih jedinica.
- U državama federativnog uređenja to su savezni porezi (porezi federacije), porezi članica federacije i porezi lokalnih teritorijalnih jedinica.

Porezi u naturi i porezi u novcu

- Podela fiskalnih oblika na one u novcu i one u naturi jedna je od najstarijih, a nastala je kao nužna posledica nedovoljno razvijene fiskalne tehnike

- Ove vrste poreza su bile karakteristične za nedovoljno razvijene robno-novčane oblike privrede.
- Sa razvojem i prevladavanjem razvijenih robno-novčanih odnosa u privredi ova podela je izgubila svoju važnost, tako da se u savremenim državama porezi u naturi gotovo i ne javljaju.

Porezi po vrednosti i specifični

- Podela se vrši po kriterijumu vrste poreske osnove.
- Kod poreza po vrednosti, oporezivanje se vrši na osnovu vrednosti poreskog objekta.
- Poreska obaveza se kod specifičnih poreza utvrđuje na osnovu jedinica težine, dužine, zapremine.

- Ad valorem je izraz koji se odnosi na vrednosne poreze. Kod njih se poreska osnovica iskazuje u novčanim jedinicama.

Ekonomska klasifikacija poreza

- Porezi koji se plaćaju na **imovinu**
- Porezi koji se plaćaju na **dohodak**
- Porezi koji se plaćaju na **potrošnju**

Porezi koji se plaćaju na imovinu

- Obično imaju izvor u samoj imovini, u prihodima koje daje imovina, uz naknadu ili bez naknade.
- Porezi čiji je izvor sama imovina nazivaju se **realnim porezima na imovinu**.
- Porezi, čiji je izvor prihod što ga daje imovina nazivaju se **nominalnim porezima na imovinu**
- Porezi povodom sticanja **prava svojine na imovinu**

- **Predmet oporezivanja** su sledeća **prava na nepokretnosti**:

- pravo svojine,
- pravo plodouživanja,
- pravo upotrebe i pravo stanovanja,
- pravo vremenskog korišćenja (tajm- šering),
- pravo zakupa stana ili stambene zgrade u skladu sa zakonom kojim se uređuje stanovanje, za period duži od 1 godine ili na neodređeno vreme,
- pravo korišćenja gradskog građevinskog, odnosno javnog građevinskog zemljišta, ili ostalog građevinskog zemljišta u državnoj svojini, površine preko 10 ari.

Obveznik poreza na imovinu je pravno i fizičko lice koje je imalac tih prava na nepokretnosti na teritoriji Republike Srbije, s tim što se u pogledu **rezidenstva** poreskog obveznika primenjuju odredbe Zakona o porezu na dobit preduzeća - za pravna lica, odnosno Zakona o porezu na dohodak građana - za fizička lica.

- Kada je imalac prava na nepokretnosti nepoznat, ili nije određen, **obveznik** poreza na imovinu je korisnik nepokretnosti.

- **Osnovica** poreza na imovinu kod nepokretnosti, osim poljoprivrednog i šumskog zemljišta gde poreski obveznik ne vodi poreske knjige, je **tržišna vrednost** nepokretnosti na dan 31. decembra prethodne godine, čiju visinu utvrđuje nadležni poreski organ.

- Kod **poljoprivrednog i šumskog zemljišta**, osnovica poreza na imovinu je petostruki iznos godišnjeg katastarskog prihoda od tog zemljišta.
- Osnovica poreza na imovinu kod poljoprivrednog i šumskog zemljišta i drugih nepokretnosti poreskog obveznika koji vodi poslovne knjige je **vrednost** utvrđena u njegovim poslovnim knjigama, sa stanjem 31. decembra prethodne godine.

- **Poreska oslobođenja**

- Porez na imovinu **ne plaća se**, između ostalog, i na sledeća prava na nepokretnosti:
 - poljoprivredno i šumsko zemljište koje se ponovo privodi nameni - pet godina od početka privođenja nameni;
 - ekonomske zgrade u poljoprivredi;
 - objekte, odnosno delove objekata koji služe za obavljanje komunalnih delatnosti;
 - gradsko, odnosno javno građevinsko ili ostalo građevinsko zemljište u državnoj svojini, kad ukupna površina građevinske parcele, odnosno građevinskih parcela (ne računajući zemljište pod objektom jednog obveznika), ne prelazi 10 ari itd.

- Porezi na imovinu smatraju se inače najstarijim oblicima oporezivanja, jer su spoljne manifestacije ekonomske snage građana bile odlučujuće za određivanje njihove poreske sposobnosti.

Realni porezi na imovinu

- Vrsta poreza koju plaća vlasnik imovine bez obzira da li se on tom imovinom koristi ili ne.
- *Predmet* realnog poreza je ili ukupna imovina ili njeni delovi.
- *Obveznici* su fizička i pravna lica.

- Osnovica je **vrednost imovine** umanjena za iznose koji se odnose na amortizaciju i njeno održavanje.
- Poreske stope mogu biti **proporcionalne** ili **progresivne**.
- U našoj poreskoj praksi realni porez na imovinu je porez na zgrade i porez na zemljište (porez od poljoprivredne delatnosti)

Nominalni porezi na imovinu

- Ne plaća se iz supstance (aktive) imovine, već iz prihoda koji se ostvaruje njenim korišćenjem.
- Razlika između realnih poreza na imovinu i nominalnih poreza je u tome što se nominalni porezi na imovinu plaćaju iz prihoda, a realni iz same imovine.

- Obveznici i predmet oporezivanja su isti i kod jedne i kod druge vrste poreza.
- Osnovica je **prihod od imovine** ili **vrednost imovine** umanjena za određene troškove koji se odnose na amortizaciju imovine i njeno održavanje.
- Kod nas kao nominalni porez na imovinu se tretira porez na prihode od imovine i imovinskih prava.

Porezi povodom sticanja prava svojine na imovinu

- Postoje dve situacije:
- *kad imovina prelazi sa jednog lica na drugo uz novčanu naknadu;*
- *kad se prenos vrši bez naknade (porez na nasleđe, poklon).*

- *Prvi* je vrsta posrednog poreza i vezan je za transfer vrednosti. Može se prevaliti što ga razlikuje od poreza na imovinu koji se ne može prevaliti.
- *Porez na prenos imovine bez naknade* se javlja:
- - kao porez na nasleđe,
- - kao porez na poklon.

- **Porez na nasleđe i poklon**

- .

- **Predmet** oporezivanja su prava na nepokretnosti koje nasledioci, odnosno poklonoprимci nasleđuju, odnosno prime na poklon.
- Ovaj porez plaća se i na nasleđeni, odnosno na poklon primljeni gotov novac, štedne uloge, depozite u bankama, novčana potraživanja prava intelektualne svojine, udele u pravnom licu, hartije od vrednosti, pravo svojine na upotrebljavana motorna vozila i sl.

- **Obveznik** poreza na nasleđe i poklon je rezident i nerezident Republike Srbije, koji nasledi ili primi na poklon pravo na nepokretnost koja se nalazi na teritoriji RS.

- **Osnovica poreza na nasleđe** je tržišna vrednost nasleđene imovine, umanjena za iznos dugova, troškova i drugih tereta koje je obveznik dužan da isplati, ili na drugi način izmiri na nasleđene imovine, na dan nastanka poreske obaveze.

- **Osnovica poreza na poklon** je tržišna vrednost na poklon primljene imovine, na dan nastanka poreske obaveze, koju utvrđuje poreski organ.

- **Stope** poreza na nasleđe i poklon su **progresivne**

- **Porez na prenos apsolutnih prava**

- . **Predmet oporezivanja** je prenos sledećih apsolutnih prava **uz naknadu**:
 1. stvarnih prava na nepokretnosti;
 2. prava intelektualne svojine;
 3. udele u pravnom licu i hartija od vrednosti;
 4. prava svojine na upotrebljenom motornom vozilu, plovnom objektu, odnosno vazduhoplovu na sopstveni pogon osim državnog;
 5. prava korišćenja gradskog, odnosno javnog građevinskog zemljišta, nezavisno od njegove površine;
 6. prava na ekspropisanoj nepokretnosti, ako se ekspropisacija vrši radi izgradnje stambenih ili privrednih objekata.

- **Prenosom uz naknadu** smatra se i:
 1. sticanje prava svojine na osnovu pravosnažne sudske odluke, ili drugog akta državnog organa;
 2. prenos uz naknadu celokupne imovine pravnog lica u slučaju njegove redovne prodaje, likvidacije ili stečaja;
 3. prenos celokupne imovine pravnog lica na koji se ne plaća PDV, u skladu sa zakonom kojim se urđuje PDV;
 4. prodaja zgrada, posebnih delova zgrada i građevinskih objekata izgrađenih za tržište.
- **Prenosom uz naknadu** u smislu ovog zakona **ne smatra se prenos apsolutnih prava na koji se plaća PDV.**

- **Obveznik poreza na prenos apsolutnih prava je prodavac, odnosno prenosilac tih prava.**
- U slučaju prava korišćenja gradskog, odnosno javnog i ostalog građevinskog zemljišta, poreski obveznik je **korisnik gradskog građevinskog zemljišta, korisnik eksproprijacije**, a u slučaju prenosa prava na osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju, poreski obveznik je **davalac izdržavanja**.

- **Osnovica** poreza na prenos apsolutnih prava je ugovorena cena u trenutku nastanka poreske obaveze, ukoliko nije niža od tržišne.
- **Stope** poreza na prenos apsolutnih prava su proporcionalne

- **Poreska oslobođenja**
- Porez na prenos apsolutnih prava, između ostalog, **ne plaća se:**
 - kad se apsolutno pravo prenosi radi izmirenja obaveza po osnovu javnih prihoda;
 - kod ulaganja apsolutnih prava u kapital akcionarskog društva, odnosno doo;

- kada se prenosi apsolutno pravo na hartijama od vrednosti po odredbama zakona kojim se uređuje svojinska transformacija, odnosno privatizacija sa emitenta na sticaoca akcija;
- na prenos apsolutnog prava na imovinu ili delu imovine subjekta privatizacije, po propisima kojim se uređuje privatizacija, sa subjekta privatizacije na kupca imovine.

Porezi koji se plaćaju na dohodak

- Uvođenje poreza na dohodak pravda se potrebom obezbeđenja pravičnijeg oporezivanja ekonomske snage obveznika.
- Ima karakter stabilnog prihoda za finansiranje javnih rashoda.

- Porezu na dohodak građana podležu sledeće vrste prihoda:

- 1) zarade,
- 2) prihodi od poljoprivrede i šumarstva;
- 3) prihodi od samostalne delatnosti;
- 4) prihodi od autorskih prava i prava industrijske svojine;
- 5) prihodi od kapitala;
- 6) prihodi od nepokretnosti;
- 7) kapitalni dobici;
- 8) ostali prihodi.

- Postoje tri osnovna poreza na dohodak:
 - a)** jedinstveni porez na dohodak,
 - b)** cedularni porez na dohodak i
 - c)** porez na dohodak koji je kombinacija prethodna dva poreza (kombinovani porez na dohodak).

Jedinstveni porez na dohodak

- Naziva se još i **dohodarina** i postoji u poreskim sistemima zapadnih zemalja kao jedinstveni porez na dohodak pravnih lica.
- **Razlika** između ova dva poreska pod oblika je u tome što su stope poreza na dohodak kod pravnih lica **progresivne** a kod poreza na dohodak fizičkih lica – **proporcionalne**.

- Smatra se najadekvatnijim poreskim oblikom koji obezbeđuje oporezivanje prema ekonomskoj snazi, jer obuhvata poresku sposobnost obveznika kao celinu, uzimajući u obzir njegove lične uslove koji ga čine više ili manje ekonomski snažnim da podnese poreski teret.

Cedularni porez na dohodak

- Obuhvata više posebnih poreskih podoblika, od kojih svaki zahvata dohodak iz pojedinog izvora.
- Svaki cedularni porez obuhvata samo određenu kategoriju dohodka (od delatnosti, nadnica, imovine).

- Kod ovog poreza se dohoci razvrstavaju prema izvoru, i zahvatanje se vrši iz svakog izvora posebno, a po pravilu ne vodi računa o ličnim okolnostima poreskog obveznika.
- Zato je cedularni porez objektni (realni) porez.

Kombinovani porez na dohodak

- Sadrži elemente i jedinstvenog i cedularnog poreza na dohodak.
- U sistemu kombinovanog poreza svaki izvor poreskog obveznika posebno se oporezuje posebnim cedularnim porezima (proporcionalnom stopom).

- Zato se sabiraju svi dohoci poreskog obveznika (koji su već jednom oporezovani) i zahvataju dopunskom poreskom stopom, koja je najčešće progresivna.
- Tako imamo pojavu dvostrukog oporezivanja.

Porezi na potrošnju

- Porezi na potrošnju nastaju povodom upotrebe i trošenja dohotka. Oni su dakle suprotni porezima na dohodak (na prihode), jer dok su oni vezani za formiranje dohotka (prihoda), porezi na potrošnju nastaju povodom upotrebe i trošenja dohotka odnosno prihoda.

- U poreze na potrošnju spadaju: **akcize** (trošarina), **fiskalni monopoli**, **porez na promet**, **carine** i **neke vrste taksi**.
- Akcize i fiskalni monopoli se u fiskalnoj teoriji nazivaju **pravim** dažbinama (porezima) na potrošnju.

Akcize

- Akcize su specifični porezi na promet određenih proizvoda.
- Najstariji su oblik poreza na promet koji je postojao još u starom veku.
- U modernim državama akcize se primenjuju paralelno sa opštim porezom na potrošnju, prvo se plati akciza, a potom opšti porez na potrošnju.
- Akcize pripadaju porezima na potrošnju, posrednim porezima, prevladavajući su.

- Akcizama se oporezuju pojedinačno određeni proizvodi (npr. alkohol, šećer, sirće, pivo, sapun, finalni proizvodi od nafte itd.).
- One se ne odmeravaju prema vrednosti proizvoda, već prema njegovoj količini, težini, dimenziji.

- Za određene predmete akciznog oporezivanja (za neke proizvode) akciza se plaća prema količini, odnosno utvrđuje se za dinarski iznos akcize na jedinicu mere, koji se tromesečno usklađuje na bazi rasta cena na malo. Tako se akciza plaća u dinarskom iznosu za tonu, barel, kilogram, paklicu...

- Bilansno su izdašne
 - U razvijenim zemljama učestvuju sa oko 10% u konsolidovanim prihodima
- Troškovi ubiranja su relativno niski (mali broj obveznika)
- Regresivnost - naročito izražena kod specifičnih akciza (cigarete, alkoholna pića)

- Motivi za uvođenje akciza:
 - Tradicionalno su dominirali fiskalni motivi
 - U novije vreme su prisutni i nefiskalni motivi: zaštita zdravlje stanovništva, zaštita životne sredine, oporezivanje luksuznih proizvoda
- Utaja poreza se može pojaviti usled značajne razlike u visini akciza u susednim zemljama ili u slučaju korumpirane administracije

- Predmet oporezivanja
 - Biraju se proizvodi koji imaju relativnu nisku elastičnost tražnje
 - U različitim zemljama se akcize primenjuju na različite proizvode
 - U većini zemalja bilansno najvažniji akcizni proizvodi su naftni derivati, duvanski proizvodi i alkoholna pića
- Poreski obveznici su proizvođači i uvoznici akciznih proizvoda

- Poreske stope na akcizne proizvode mogu biti:
 - **specifične** – fiksni iznos obaveze po jedinici proizvoda
 - **ad valorem** – procenat od maloprodajne cene
 - moguća je **kombinacija** specifičnih i **ad valorem** akciza
- Poreska oslobođenja se primenjuju u slučaju izvoza proizvoda (jedan od kanala šverca), upotrebe proizvoda u humanitarne svrhe i dr.
 - U slučaju upotreba akciznih proizvoda u reprodukciji obaveza se umanjuje

Akcize u Srbiji

- Predmet oporezivanja su: derivati nafte, duvanske prerađevine, alkoholna pića i kafa (ukinute su akcize na so, luksuzne proizvode i dr.)
 - Bilansno su značajne – učestvuju sa oko 10% u konsolidovanim prihodima
- Poreski obveznik je proizvođač ili uvoznik akciznih proizvoda
 - Kao i pravno lice koje nabavi akcizne proizvode od fizičkog lica

➤ Poreska osnovica:

- U slučaju specifičnih akciza osnovica je jedinica mere kao što su litar, kilogram, paklica cigareta i dr. (naftni derivati, alkoholna pića)
- U slučaju *ad valorem* akciza osnovica je:
 - nabavna cena (kafa)
 - maloprodajna cena (cigarete)

➤ Poreske stope

- naftni derivati i alkoholnih pića- specifične akcize
 - specifične akcize se godišnje revalorizuju prema rastu cena
- kafa - *ad valorem* akciza
- cigarete - kombinovana akciza

➤ Poreska oslobođenja su standardna i primenjuju se u slučaju izvoza proizvoda, humanitarne namene (naftni derivati)

- U slučaju upotreba akciznih proizvoda u reprodukciji umanjuje se obaveza po osnovu akcize.

Fiskalni monopoli

- Fiskalni monopoli se drugačije zovu i poreski monopoli, i sastoje se u isključivom pravu države da proizvodi ili prodaje određene robe u fiskalne svrhe. Tako država zadržava pravo da u fiskalne svrhe utvrđuje cenu tih roba koja je iznad cene koja bi se formirala na tržištu u uslovima slobodne konkurencije.

- Najčešći monopolski proizvodi su duvan, šibice i alkohol.
- Izbegavanje plaćanja poreza u ovakvom režimu oporezivanja prometa je veoma ograničeno, dok je uspeh prevaljivanja tog poreza obezbeđen.

- Fiskalni monopoli su javna preduzeća ili ustanove koje imaju monopol na uvoz i prodaju određenih proizvoda
- Cene ovih proizvoda mogu biti znatno iznad tržišnih, usled čega se ostvaruje značajna dobit, koja se transferiše državi
- Predmet monopola su najčešće proizvodi na koje se u modernim državama primenjuju akcize (duvan, so, šećer, petrolej i sl.)

- Fiskalni monopoli su inferioran način oporezivanja u odnosu na akcize
- U modernim državama se retko primenjuju fiskalni monopoli, a u Srbiji ih nema

Porez na dohodak fizičkih lica

- Porez na dohodak fizičkih lica plaća se primenom **progresivnih** poreskih stopa.
- Prilikom utvrđivanja osnovice na koju treba primeniti odgovarajuću stopu, javlja se problem utvrđivanja dohotka koji podleže oporezivanju, odnosno na koje se prihode odnosi poreska obaveza. S tog aspekta razlikujemo tri principa i to:

- **Princip neograničene poreske obaveze**, po kome se porezom na dohodak oporezuju svi prihodi jednog lica koje ima prebivalište u zemlji, nezavisno od toga da li su prihodi ostvareni u zemlji ili inostranstvu, i nezavisno od državljanstva poreskog obveznika.

- **Teritorijalni princip** po kome poreska obaveza tereti samo prihode (dohodak) ostvaren u zemlji. U najvećem broju zemalja na plaćanje poreza obavezna su i lica koja nemaju prebivalište u zemlji.

- **Princip državljanstva**, po kome državljani jedne zemlje koji imaju prebivalište u drugoj zemlji plaćaju, na pojedine prihode ostvarene u inostranstvu, porez zemalja čiji su državljani.
- Prilikom utvrđivanja njihove poreske obaveze odbija se eventualno plaćeni porez u zemlji u kojoj je ostvaren prihod koji podleže oporezivanju.

Porez na dohodak pravnih lica

- Postoji u svim poreskim sistemima savremenih država.
- Postoje dve koncepcije:
- **- finansijsko-politička i**
- **- socijalno-politička koncepcija**

- Pristalice prve o potrebi uvođenja ovog poreza ističu negativne fiskalne posledice po državnu kasu.
- Pristalice drugog principa u ovom porezu vide princip pravednosti u oporezivanju, što podrazumeva jednakost u oporezivanju.

- Postavlja se pitanje ko snosi poreski teret ove vrste poreza?
- Jedni smatraju da ovaj porez nastaje kao posledica postojanja samog društva kapitala (akcionara), koji i nose poreski teret.

- Drugi smatraju da se porez na dohodak pravnih lica prevaljuje unapred mehanizmom cena na potrošače.
- Treći ističu da se prevaljuje unazad na radnike – smanjenjem njihovih nadnica.

- Četvrti misle da teret poreza na dohodak pravnih lica snose i akcionari i potrošači i radnici, a udeo svakog od njih nije jednak i stalno se menja.
- Obveznicima ovog poreza se smatraju akcionarska društva, zadruge, osiguravajuća društva, banke, javna preduzeća, što zavisi od poreskog sistema zemlje.

- Poreska osnovica se dobija kada se od ukupnog prihoda odbiju materijalni troškovi i amortizacija, pa od tako dobijenog dohotka – odbiju poreska oslobođenja i olakšice.
- Obveznici su dužni da plaćaju porez na dohodak ostvaren u zemlji i inostranstvu.

- Primenom ovog poreza se ostvaruje načelo ravnornosti u plaćanju poreza onih koji samostalno obavljaju privrednu delatnost i onih koji su udružili svoj kapital u akcionarska društva.

Porez na promet

- je porez koji plaćaju svi građani u jednoj državi, jer se njime oporezuju svi akti prometa koji se vrše uz naplatu.
- Predmet oporezivanja su proizvodi, usluge, prava i nekretnine.
- Najznačajniji je porez na promet **proizvoda** u skoro svim savremenim poreskim sistemima.

- Ovim se porezom obuhvataju skoro svi proizvodi ili najveći deo proizvoda u prometu, a karakteriše se time što se lice poreskog obveznika i lice koje stvarno snosi poreski teret se razlikuju.
- Obveznik ovog poreza je preduzeće koje prodaje robu na malo, ono ga obračunava, unosi u cenu proizvoda i uplaćuje državnoj blagajni.

- Praktično, unoseći ga u cenu proizvoda preduzeće – poreski obveznik prevaljuje ga na kupca.
- To znači, da porez plaća krajnji potrošač u povećanoj ceni oporezivanog proizvoda iz svog dohotka, što je i intencija zakonodavca.
- Osnovno obeležje poreza na promet je prevaljivanje kao njegova pretpostavljena funkcija.

- Najpoznatija podjela poreza na promet proizvoda je podjela prema broju oporezivanih faza prometnog procesa, pa u tom pogledu imamo:
 - a) **svefazni (bruto i neto) porez na promet,**
 - b) **višefazni (bruto i neto) porez na promet i**
 - c) **jednofazni porez na promet.**

Svefazni bruto porez na promet

- Svefazni bruto porez na promet je oblik opšteg poreza na promet kojim se oporezivanje obavlja u svim fazama prometnog procesa – od proizvođača do krajnjeg potrošača

- Za njega je karakterističan dvojak učinak:
 - prvi je u tome što se porez plaćen u pojedinim fazama kroz koje proizvod prolazi, kumulira, čime postaje sve veći porastom broja faza, što deluje kao lavina pa se naziva i lavinski porez;
 - drugi učinak se sastoji u tome što plaćeni porez u jednoj fazi prometa ulazi u cenu proizvoda koji se oporezuje, a samim tim i u osnovicu poreza naredne faze, tako da se naplaćuje porez na porez, pa je to razlog što se naziva kumulativni porez na promet.

Svefazni neto porez na promet (porez na dodatu vrednost) PDV

- Ovaj porez se razlikuje od prethodnog po tome što ne zahvata na svakom stupnju proizvodnje ukupnu vrednost proizvoda, već samo onu vrednost koja je dodata, odnosno stvorena na tom stupnju.
- Zato se ovaj porez naziva porez na dodatu vrednost i pod tim nazivom je danas i poznat u svetu.

- Kod PDV krajnji poreski teret jedne robe je nezavisan od broja faza kroz koje roba prolazi na svom putu od proizvođača do potrošača. Zato se smatra da je on neutralan, jer ne stvara nikakvu diskriminaciju među proizvodima koje pogađa – svi su podjednako podložni plaćanju ovog poreza i po istoj poreskoj stopi.

- Drugi argument za neutralnost PDV je što prilikom njegove primene ne dolazi do diskriminacije u pogledu broja faza prometa koje on opterećuje, jer su proizvodi na koje se on plaća, podjednako opterećeni, bez obzira na broj faza prometa.

- Treći argument u prilog neutralnosti ovog poreza odnosi se na nepostojanje diskriminacije niti između preduzeća, ni između proizvoda i usluga.
- I na kraju, primena ovog poreza nema za posledicu nadoporezivanje, dodatno oporezivanje investicija.

- Može se zaključiti da se primenom ovog poreza na najbolji mogući način ostvaruje primena principa opštosti i jednakosti u oporezivanju. Osim toga ovim se porezom sprečava dvostruko oporezivanje investicionih dobara, što sigurno ima veoma pozitivno dejstvo na privredni razvoj zemlje.

PDV u Srbiji

- U Srbiji je 2004.god. Donet Zakon o porezu na dodatu vrednost. Prihvaćen je "EU model" ovog poreskog oblika.

ŠTA JE PDV?

- PDV je **opšti porez na potrošnju** koji se obračunava i plaća na isporuku dobara i pružanje usluga u svim fazama proizvodnje i prometa dobara i usluga, kao i na uvoz dobara;
- Porez na dodatu vrednost je porez na potrošnju kojim se **zamenjen porez na promet proizvoda i usluga**;
- U svakoj fazi proizvodno-prometnog ciklusa uplaćuje se ovaj porez na onaj deo vrednosti proizvoda ili usluge koji je dodat u toj fazi; i
- **PDV je višefazni porez.**

Zašto PDV?

- ⑩ Uspostavljanje prihodno efikasnijeg i pravednijeg poreza na potrošnju
- ⑩ Efikasan u borbi protiv sive ekonomije
- ⑩ Neutralnost u spoljnotrgovinskim transakcijama
- ⑩ Uveden je u svim evropskim zemljama
- ⑩ Preduslov učlanjenja u EU

TIPOVI PDV – a

Prema tretmanu stalnih sredstava

- 1) **potrošni tip**,
- 2) **dohodni tip** i
- 3) **tip bruto poreza na dodatu vrednost.**

- Kod **potrošnog tipa** poreza na dodatu vrednost ukupna poreska osnovica jednaka je ukupnoj ličnoj potrošnji u državi.
- Sve nabavke koje se koriste u proizvodnji, odnosno koje ne koriste za potrošnju, uključujući i nabavku opreme, isključuju se iz poreske osnovice.

- U savremenim fiskalnim sistemima dominira ovaj tip poreza na dodatu vrednost.
- On sprečava da dođe do kumuliranja poreza koji se plaća na osnovno sredstvo i poreza koji se plaća pri isporuci proizvoda.

- Kod **dohodnog tipa** poreza iz osnovice poreza izuzima se samo godišnji iznos amortizacije koja je obračunata na nabavljeno osnovno sredstvo.
- Razlika između ovog tipa poreza i potrošnog tipa sastoji se u tome što se kod potrošnog tipa u momentu nabavke ceo iznos investicije u osnovno sredstvo **izuzima** od oporezivanja

- **Tip bruto poreza na dodatu** vrednost je još nepovoljniji od dohodnog tipa.
- Kod ovog tipa ne vrši se odbijanje poreza plaćenog pri nabavci opreme, pa se investicije u osnovna sredstva oporezuju dva puta – prvi put kada su osnovna sredstva nabavljena, a drugi put kada se roba koja se proizvodi pomoću tih sredstava prodaje potrošačima.
- Ovaj tip poreza se ne sreće u praksi.

PDV se može utvrđivati primenom:

- a) metode sabiranja
- b) metode oduzimanja
- c) indirektno metode (kreditne metode, metode fakture, metode računa)

- **Metodom sabiranja** dodata vrednost se utvrđuje kao zbir plaćanja za rad i kapital kojim se ona stvara.
- Drugim rečima, dodata vrednost se utvrđuje zbrajanjem svih elemenata cene koji formiraju tu vrednost.
- Zbog svojih slabosti ova metoda se u praksi ne primenjuje.

- **Metodom oduzimanja** dodata vrednost se utvrđuje kao razlika između ukupne vrednosti prodatih proizvoda i izvršenih usluga poreskog obveznika i ukupne vrednosti njegovih nabavki u određenom periodu, te se na tako uvrđenu osnovicu primenjuje stopa poreza na dodatnu vrednost.

- Primenom **indirektno metode** poreskom obvezniku se odmah utvrđuje poreska obaveza.
- Poreski obveznik je dužan da obračuna porez na isporučenu robu i na pružene usluge, pri čemu ima pravo da obračunati iznos poreza umanji za iznos poreza koji mu je dobavljač iskazao u fakturi, odnosno koji je platio kroz nabavnu cenu. Zato se ova metoda naziva još i **metodom fakture** ili **metodom poreskog kredita**

**PREDNOSTI I NEDOSTACI PDV - a U
ODNOSU NA POREZ NA PROMET**

PREDNOSTI:

- izdašnost
- smanjenje poreske evazije
- neutralnost u spoljnotrgovinskim transakcijama
- izuzimanje inputa
- oporezivanje usluga

NEDOSTACI:

- regresivnost
- veći administrativni troškovi
- jači inflatorni potencijal
- neprimerenost za subcentralne nivoe vlasti

**Razlika između PDV i poreza na
promet**

- porez na dodatu vrednost ubira se postepeno u svakoj fazi od proizvodnje, preko trgovine na veliko do maloprodaje.
(višefazni porez)

- porez na promet se ubira u maloprodaji jednokratno, tj. samo u fazi maloprodaje.

(jednofazni porez)

CARINE

- **Carine** su oblik javnih prihoda koji se ubire prilikom prelaza robe preko državne granice, odnosno carinske granice.

- To je fiskalni instrument sa promenljivim i nestabilnim prihodima, jer ostvarenje carinskih prihoda zavisi od brojnih faktora, pretežno ekonomske i političke prirode.
- Carine su dugo bile isključivo fiskalni instrument, a danas su sve više ekonomski i socijalni.

- Carine se dele prema različitim kriterijumima, kao što su:
- *pravac kretanja robe,*
- *ciljevi uvođenja,*
- *tehnika obračuna i dr.*

- Prema pravcu kretanja robe carine se dele na : **uvozne, izvozne i tranzitne.**
- Prema načinu utvrđivanja razlikujemo vrednosne, specifične i mešovite. Vrednosne (*ad valorem*) su najčešće dok se specifične i mešovite utvrđuju na osnovu različitih mernih jedinica.

- Po kriterijumu odnosa sa inostranstvom, razlikujemo **autonomne i ugovorene** carine.
- Tarifu autonomne carine samostalno utvrđuje država. Ugovorne ili konvncionalne carine se uvode na osnovu međudržavnih ugovora više zemalja.

- Prema kriterijumu visine opterećenja razlikujemo **preferencijalne i retorzivne carine**.
- Uvođenjem preferencijalnih carina država daje privilegovani položaj proizvodima iz drugih zemalja na svom tržištu.
- Retorzivne carine se uvode u specifičnim okolnostima(carinski i trgovački ratovi). Ovim carinama se visoko opterećuje uvoz roba iz određenih zemalja.

- Po kriterijumu ekonomske funkcije, razlikujemo **fiskalne i zaštitne** carine.
- Fiskalnim carinama se obezbeđuju dodatni javni prihodi.
- Zaštitne ili ekonomske carine se uvode radi zaštite domaće proizvodnje, odnosno određenih grana i grupacija.
- Zaštitne se dele na vojno-strategijske, valutno-zaštitne, prohibitivne i razvojne.

- Bilansni značaj carina u modernim državama je skroman
 - u razvijenim državama učestvuju sa oko1% u konsolidovanim prihodima
 - u novim članicama EU učestvuju sa oko 2% u konsolidovanim prihodima

Argumenti za i protiv carina

- Argumenti protiv carina:
 - Carine ograničavaju razvoj međunarodne trgovine što dovodi do:
 - usporavanja rasta produktivnosti
 - sporijeg širenje tehnologije
 - održavanja neefikasne proizvodnje
 - carine su regresivne (teže pogađaju siromašne)
- Generalno argumenti protiv carina imaju snažnije utemeljenje u ekonomskoj teoriji, a potvrđuje ih i iskustvo brojnih zemalja

Argumenti u prilog postojanju carina:

- Carine su efikasno sredstvo za zaštitu i pomaganje nacionalne ekonomije ili nekih njenih grana (ovo se može prihvatiti samo u srednjem roku)
 - Carinama se utiče na ekonomske odnose sa drugim državama i štiti ekonomska samostalnost zemlje (?)
 - Carinama se može uticati na domaću proizvodnju i kretanje cena (?)
 - Carine obezbeđuju jeftino i brzo sredstva za državni budžet
- Generalno, argumenti u prilog carina su slabije utemeljeni u ekonomskoj teoriji

➤ Carinski sistem Srbije je regulisan:

- Zakonom o carinama koji predstavlja sistemski zakon koji definiše osnovne pojmove, procedure i dr. u vezi sa carinama
- Carinskom tarifom koja predstavlja sistematizovan spisak roba i koja određuje uslove njihovog uvoza (režim uvoza, carinsku stopu i dr.)
 - carinska tarifa se primenjuje na zemlje koje imaju ugovor o statusu najvećeg povlašćenja sa Srbijom
 - na robe iz ostalih zemalja primenjuju se carine uvećane za 70%
 - carinska tarifa Srbije je zasnovana na međunarodnom harmonizovanom sistemu naziva i šifarskih oznaka roba kao i sa nazivima carinske tarife EU
- Carine u Srbiji učestvuju sa 5-6% u konsolidovanim prihodima – što je značajno

Bilateralni i multilateralni carinski aranžmani Srbije

- Srbije ima sporazum o bescarinskoj trgovini sa Rusijom
 - postoje relativno značajni izuzeci od slobodne trgovine
 - sporazum nije ratifikovan u parlamentu Rusije
 - neizvesno je šta će biti sa sporazumom kad Srbija uđe u EU
- Srbija je član zone slobodne trgovine (CEFTA) koja obuhvata zemlje Jugoistočne Evrope, koje nisu članice EU
 - Većina roba je oslobođena plaćanja carina
- U okviru primene SSP Srbija će postepeno ukidati carine na uvoz robe iz zemalja EU
- Očekuje se da će bilansni značaj carina opadati i da će u trenutku ulaska u EU prihodi od carina iznositi oko 2% konsolidovanih prihoda Srbije

Carinska terminologija

- **Carinska deklaracija** je pisana prijava robe za carinjenje, koju podnosi vlasnik (u njegovo ime može i prevoznik) prilikom uvoza robe u carinsko područje, prevoza preko njega, ili izvoza iz carinskog područja.

- Ova deklaracija se donosi na propisanom obrascu u koji treba uneti za carinjenje relevantne podatke o robi koja je predmet carinjenja. Osnovni podaci odnose se na naziv robe, količinu, poreklo, vrednost i namenu robe.

- **Carinske isprave** su kompletna dokumentacija na osnovu koje se obavlja razrez carinskih dažbina. Pored carinske deklaracije u carinske isprave spadaju i tovarni list kod železničkog, rečnog i avionskog saobraćaja, teretnica za pomorski prevoz, računi o ceni robe, potvrda o poreklu robe.

- **Carinski postupak** se sastoji od niza radnji koje je potrebno obaviti u vezi carinjenja. Te radnje su: primanje carinske deklaracije, ispitivanje istinitosti podataka navedenih u njoj, kontrola carinskih isprava, carinski pregled kojim se utvrđuje kvalitet, kvantitet i vrednost robe, primena carinske stope prema carinskoj tarifi, obračun i naplata svih davanja kojima je roba opterećena prilikom carinjenja

- **Carinska dažbina** je ukupan iznos svih davanja kojima je opterećena roba prilikom carinjenja, uključujući iznos carine, carinskih taksi, ležarine, drugih taksi koje se naplaćuju u toku carinskog postupka.

- **Carinski organi** su posebni finansijski organi državne uprave koji su ovlašćeni da kontrološu izvoz, uvoz i trziti robe preko carinske teritorije, obavljaju carinjenje, kao i deviznu kontrolu na granici carinskog područja.

- **Carinska javna skladišta** služe za smeštaj neocarinjene robe. Prema carinskim propisima ta roba se smatra da je u inostranstvu. Obično se ova skladišta nalaze u lukama, na aerodromima, velikim centrima i td.

- **Carinska unija ili carinski savez** je na osnovu bilateralnog ili multilateralnog ugovora stvoreno jedinstveno carinsko područje dveju ili više država, na kome su ukinute (ograničene ili snižene) unutrašnje carinske barijere i uveden režim nesmetanog međunarodnog uvoza i izvoza.

- **Carinska slobodna zona** u najvećem broju zemalja predstavlja određenu teritoriju (najčešće deo luke), koja je u nekim zemljama izuzeta od carinskog područja države u odnosu na primenu carinskih propisa, ali pravno i dalje čini suverenu integralnu celinu države čiji je deo, a u nekim se zemljama na području zone primenjuje poseban carinski nadzor i posebne olakšice u carinskom području.

- Carinski sistem Srbije je regulisan:
 - Zakonom o carinama koji predstavlja sistemski zakon koji definiše osnovne pojmove, procedure i dr. u vezi sa carinama
 - Carinskom tarifom koja predstavlja sistematizovan spisak roba i koja određuje uslove njihovog uvoza (režim uvoza, carinsku stopu i dr.)
 - carinska tarifa se primenjuje na zemlje koje imaju ugovor o statusu najvećeg povlašćenja sa Srbijom
 - na robe iz ostalih zemalja primenjuju se carine uvećane za 70%
 - carinska tarifa Srbije je zasnovana na međunarodnom harmonizovanom sistemu naziva i šifarskih oznaka roba kao i sa nazivima carinske tarife EU
 - Carine u Srbiji učestvuju sa 5-6% u konsolidovanim prihodima – što je značajno

- Carinska izuzimanja se primenjuju na:
 - Robu u tranzitu
 - Povraćaj izvezeno robe i dr.
- Carinska oslobođenja su brojna (humanitarne namene, diplomatska predstavnštva, predmeti za ličnu upotrebu, oprema po osnovu stranog uloga), ali nemaju bilansni značaj
- Bilansni značaj imaju postojeći i očekivani sporazumi o bescarinskoj trgovini

Takse

- Takse predstavljaju protivnknadu za učinjene usluge organa državne administracije ili drugih tela fizičkim ili pravnim licima
- Pod taksama se označavaju oni javni prihodi koje država ili druga javna tela primaju kao protivnknadu za učinjene usluge svojih organa i ustanova

- Takse su jedan od oblika javnih prihoda, koji se javio još u robovlasničkim i feudalnim državama.
- Naplaćivale su se za usluge koje su državni organi pružali građanima

- Takse se naplaćuju, ne da pokriju opšte rashode države, nego služe podmirenju troškova ili dela troškova prouzrokovanih radnjom javnih organa prilikom pružanja konkretnih usluga pojedincu. Očigledno je da **postoji razlika između takse i poreza, jer kod takse postoji neposredna protivnagrada, dok kod poreza ne postoji.**

- Takse su protivnagrada za uslugu koju državni organ čini građaninu – taksenom obvezniku, dok plaćanjem poreza poreski obveznik nema direktnu korist, već indirektnu.

- Takse spadaju u red prihoda države kod kojih je dobrovoljnost prisutna, mada se u nekim slučajevima plaćanja takse radi o relativnoj dobrovoljnosti (registracija vozila, izdavanje pasoša).

- Nacela, koje treba postovati pri uvodjenju taksa
- Ne smeju da budu ni previsoke, ni preniske
- Faktori visine takse:
 - a) visina troskova drzavnih organa pri pruzanju te usluge
 - b) visina koristi obveznika takse, od ucinjene usluge
 - c) da li se usluga cini samo korisniku usluge ili
 - je prisutan i opsti interes ("sto je javni interes veci, to je taksa niza")

- d) utvrdjivanje visine taksi iznad stvarnih troskova, radi preventivnog delovanja
- Naplata takse:
 - 1) Direktno – u gotovom novcu uz izdavanje priznanice
 - 2) Indirektno – putem taksenih marki i taksenih formulara

Vrste taksi

- Postoji više vrsta taksi i mogu se podeliti prema više kriterijuma:
- *prema organu koji utvrđuje taksenu obavezu,*
- *prema organima koji obavljaju usluge,*
- *prema vremenu plaćanja,*
- *prema načinu plaćanja,*
- *prema broju izvršenih usluga.*

- *Prema organu koji utvrđuje taksenu obavezu* razlikujemo dve vrste taksi: takse koje propisuju centralni državni organi i takse koje propisuju uže teritorijalne jedinice (opštinske takse, komunalne).
- *Prema organima koji obavljaju usluge* takse se dele na: administrativne i sudske takse.

- *Prema vremenu plaćanja* takse se dele na one koje se plaćaju unapred, pre izvršenja usluge, i takse koje se plaćaju unazad, nakon izvršenja usluge.
- *Prema načinu plaćanja* takse razlikujemo: direktan i indirektan način plaćanja takse.
- *Prema broju izvršenih usluga* takse se dele na pojedinačne i paušalne.

Sistem taksa u Srbiji

- Republičke takse
 - a) administrativne, b) sudske
- Pokrajinske i opštinske takse
 - na osnovu izmena i dopuna Zakona o javnim prihodima i javnim rashodima (2001.)
 - razlike u visini između opština
 - prihod budžeta pokrajine ili opštine
- Komunalne takse
 - uređene Zakonom o lokalnoj samoupravi (elementi, osnov uvođenja i sl.)

- opštine mogu uvoditi lokalne komunalne takse u različitoj visini
- odlukama skupština opština različito je uređeno administriranje, kontrola i naplata komunalnih lokalnih taksa
- Boravna taksa
 - u praksi je uvodi organ lokalne samouprave, svojom odlukom
 - administriranje sprovodi organ lokalne samouprave, a prinudnu naplatu Poreska uprava

Naknade – opšte napomene

- Naknade za korišćenje dobara od opsteg interesa (6), i još 4 vrste naknada
- Parafiskalni, destinirani prihodi, placaju ih samo određene kategorije obveznika
- Visina naknada – ekvivalentna iznosu troškova održavanja i unapredjenje upotrebnih svojstava tih dobara
- Ne moraju da budu prihod budžeta
- U Srbiji se mogu uvoditi na dva nivoa: republičkom i lokalnom

Naknade za koriscenje dobara od opsteg interesa

1. Naknada za koriscenje voda
 - 7 vrsta naknada
 - vodama gazduju dva javna preduzeća, koja su nadležna za obracun i zaduzenje obveznika, a Poreska uprava za prinudnu naplatu
2. Naknada za koriscenje suma
 - 4 vrste naknada
 - visinu odredjuje Fond za sume (60% prihoda ide Republici, a 40% opstini)

- izdvajanje sredstava za reprodukciju suma
 - administrira javno preduzeće, a prinudnu naplatu vrši Poreska uprava
3. Naknada za koriscenje puteva
 - 13 vrsta naknada za puteve
 - prihod pripada budzetu Republike ili opstine ili Direkciji za puteve
 4. Naknada za koriscenje zemljista
 - dve vrste naknada

- ova naknada je prihod budzeta Republike, tj. odgovarajućeg Republickog fonda
 - poseban porez na neobrađeno poljoprivredno zemljište
5. Naknada za koriscenje prirodnog lekovitog faktora
 - ustanovljena Zakonom o banjama, uvodi je Narodna skupština, prihod je budzeta opstine. Nije još uvedena u sistem
 - definisanje banje i lekovitog faktora

6. Naknada za koriscenje rudnog blaga
 - naknada za koriscenje mineralnih sirovina
 - naknada za koriscenje podataka i dokumenata osnovnih geoloskih istrazivanja
 - vrste mineralnih sirovina (7)

Ostale naknade

1. Naknada za koriscenje zasticenog prirodnog dobra
- 5 vrsta naknada
- visinu odredjuje nadlezno preduzece
- nakande za zastitu i unapredjenje zivotne sredine
2. Naknada za koriscenje gradskog gradjevinskog zemljista- dve vrste naknada
3. Naknada za koriscenje ribarskog podrucja
4. Naknada za koriscenje uglja, vode, nafte i gasa – uvode ih lokalni organi i njihov su prihod

Doprinosi

- Pojavili su se u 13.veku u Engleskoj (izgradnja ulica, kanalizaciona i vodovodna mreža, javna rasveta).
- **Doprinosi su posebna vrsta namenskih javnih prihoda koja se na osnovu uvedene obaveze ubire od fizičkih i pravnih lica.**

- Između doprinosa i poreza postoji određene sličnosti i razlike, što se može reći i za odnos između doprinosa i taksu.
- **Sličnost** doprinosa sa porezima se sastoji u tome što obe kategorije predstavljaju oblike javnih prihoda, što se uvode kao obaveze određenih pravnih i fizičkih lica, jer kako su doprinosi namenskog karaktera, to imaju sličnosti sa specijalnim porezima.

- **Razlike** između doprinosa i poreza se ogledaju u tome što doprinose plaćaju određene kategorije fizičkih i pravnih lica, i što ne postoji opštost obaveze u onoj meri kao kod poreza.
- Osim toga razlika je i u tome što postoji merljiva korisnost od prikupljenih doprinosa, pa im se zbog toga lako određuje i namena.

Ostali javni prihodi

- Su takva vrsta prihoda koje država ostvaruje na osnovu vlasništva nad određenom imovinom, kao vlasnik preduzeća, od emisije novca, od poklona.

- Primarna emisija novca je jedan od izvora javnih prihoda. Ovaj izvor javnih prihoda se javio posle II sv. Rata kada je bilo potrebno obnoviti ratom porušenu zemlju.
- Međutim, ovo je oblik finansiranja koji ima veoma štetne posledice po ekonomiju svake zemlje koja upražnjava ovaj način finansiranja.

- Kao direktna posledica ovakvog načina finansiranja deficita pojavljuje se inflacija.
- Primarna emisija može biti korisna samo u izuzetnim prilikama, ograničeno vreme i u manjem obimu.
- Hiperinflacija 1992. i 1993. godine u našoj zemlji direktna je posledica budžetskog deficita koji se pokrивao iz primarne emisije.

Pojam i karakteristike javnog kredita (zajma)

- Jedan od izvora sredstava javnih prihoda jesu javni zajmovi ili krediti.
- **Javni kredit predstavlja pozajmljena novčana sredstva državi, tj. zaduženje države po osnovu ugovora o zajmu kod pravnih i fizičkih lica.**

Klasifikacija javnih zajmova

- Kao osnova za klasifikaciju javnih zajmova se uzima vreme vraćanja zajma , teritorija sa koje se uzima, način na koji se sredstva prikupljaju, finansijsko obezbeđenje i sl.

- Javne zajmove klasifikujemo na:

- Kratkoročne,(do 5god), srednjoročne(5-15) i dugoročne (30-50),
- Unutrašnje i spoljašnje,
- Prinudne i dobrovoljne,
- Konsolidovane i nekonsolidovane

- Konsolidovani ili fundirani zajmovi su oni gde je obezbeđenje vraćanja zajma izvršeno u određenoj formi, a nekonsolidovani su oni kad tog obezbeđenja nema. Za povraćaj zajmova je bitno da li se vraćaju u realnim ili nominalnim iznosima.

Emisija i amortizacija javnog zajma

- Emisija zajma podrazumeva metod kojim se država služi da bi poveriocima uručila obveznice zajma.
- Metodi :
- Direktni,
- Indirektni,
- Prodajom na berzi.

- Direktni metod – država sama uručuje obveznice,
- Indirektni metod – nekoj banci ili bankarskom konzorcijumu poverava upis zajma, koji za svoje usluge plaćuje proviziju, a obveznice prodaje na tržištu hartija od vrednosti i zarađuje na kursnoj razlici.
- Prodaja na berzi se vrši preko ovlašćenih dilera.

- Amortizacija zajma obuhvata metode koji su vezani za vraćanje zajma, koji obuhvataju vraćanje glavnice i kamate po upisanom zajmu.
- Za obračun amortizacije postoji više metoda, ali su najznačajnije fakultativna i ugovorna amortizacija.

- **Ugovorna** se isplaćuje na osnovu amortizacionog plana i to svake godine. Kamata se isplaćuje: ako je fiksna-u celini, a ako nije – onda se jedan deo isplaćuje kao fiksna a drugi kao premija na lutriji.
- **Fakultativna** se odlikuje time što država zadržava pravo otplate glavnice i kamate u slučaju poremećenih dr.-polit. prilika kao što su ratovi, krize i sl.

Otplata javnog zajma

- Amortizacionim planom se utvrđuju rokovi u kojima će se izvršiti otplata zajma, kao i iznos otplate.
- Ako se organizuje javnim upisom onda otplatu vrše ovlašćene banke, u odgovarajućim anuitetima.
- Otplata se vrši iz državnog budžeta ili iz sredstava fondova koji su za to formirani.

Javni rashodi

- U literaturi postoje različite definicije javnih rashoda ali se najprikladnijom smatra ona po kojoj su oni **izdaci države i drugih javno-pravnih subjekata za podmirenje kolektivnih potreba u javnom interesu društva**. Dakle, javni rashodi predstavljaju upotrebu, odnosno trošenje finansijskih sredstava za kolektivne potrebe, a koja su ostvarena ubiranjem javnih prihoda.

- Najčešće potrebe koje se podmiruju preko javnih rashoda mogu se svrstati u tri grupe. To su:
 - a) **opšte potrebe** (potrebe državne administracije, unutrašnje i spoljne bezbednosti, koja obuhvata finansiranje vojske i vojnih potreba);
 - b) **zajedničke potrebe** (obrazovanje, kultura, nauka, socijalno osiguranje i sl.);
 - c) **potrebe ekonomske prirode države** (državne intervencije u poljoprivredi, spoljnoekonomskim odnosima, investicije u infrastrukturi i sl.)

Načela javnih rashoda

- Uloga načela javnih rashoda
- Tri velika načela:
 - a) Načelo opšteg interesa – javne rashode koristiti isključivo za ostvarivanje opštih interesa
 - b) Načelo štednje - sa što manje sredstava postići što veći efekat

- Načelo umerenosti i proporcionalnosti -
 - umerenost- javni rashodi treba da budu visoki koliko i javni prihodi
 - proporcionalnost - proporcionalnost javnih rashoda sa BDP-om i između javnih rashoda
- Ostala načela (4)
 - načelo skladne strukture zadovoljenja potreba, načelo autonomnosti, načelo demokratičnosti, načelo izvora sredstava i načelo podudarnosti prihoda i rashoda

Pokriće javnih rashoda

- Klasična teorija
 - redovne JR pokriti redovnim JP, a vanredne JR isključivo vanrednim JP (javnim zajmovima, vanrednim porezima ili ino pomoću)
 - Ne preporučuje se korišćenje javnih zajmova za finansiranje redovnih i nerentabilnih vanrednih JR, već povećati prihode ili smanjiti JR

- Savremena finansijska teorija
 - vanredne JR pokrivati vanrednim JP (npr. porezima) i javnim zajmovima
 - u recesiji ili stagnaciji primat se daje javnim zajmovima
- Primarna emisija i izdavanje obveznica - deficitno finansiraje
 - nepovoljan metod finansiranja vanrednih JR. Generiše inflaciju

- U finansijskoj nauci javni rashodi se najčešće dele na:
 - redovne i vanredne,
 - produktivne i neproduktivne,
 - funkcionalne, investicione i transferne,
 - rentabilne i nerentabilne,
 - lične i materijalne,
 - konstantne i varijabilne.

- Redovni i vanredni javni rashodi
- Kriterijum za klasifikaciju javnih rashoda je **vreme** kada se oni javljaju.
- redovni javni rashodi oni koji se mogu unapred predvideti, koji se redovno javljaju u budžetu i čija je visina relativno stabilna.
- Vanredni javni rashodi su oni koji se ne mogu unapred predvideti, ne pojavljuju se redovno, već povremeno u budžetu.

- Produktivni i neproduktivni javni rashodi
- Osnovni kriterijum za klasifikaciju javnih rashoda na produktivne i neproduktivne javne rashode je taj kojim bi trebalo da se ukaže na rashode koji **doprinose** povećanju nacionalnog dohotka i proizvodnje i onih koji to ne čine.

- Funkcionalni, investicioni i transferni javni rashodi
- Ova klasifikacija teži da grupiše javne rashode prema **osnovnim funkcijama** koje država danas vrši u savremenim uslovima,
- U grupu *investicionih rashoda* spadaju svi oni javni rashodi koji služe za finansiranje nekog privrednog objekta, dok transferni rashodi imaju i privredni i socijalni karakter.
- *Transferni rashodi* označavaju prenos (transfer) dohotka iz jedne u drugu privrednu delatnost, iz jedne u drugu socijalnu grupaciju. (sve vrste socijalne pomoći, subvencije, otplate javnog duga i sl).

- Rentabilni i nerentabilni rashodi
- Ukoliko državna preduzeća posluju pozitivno onda državi donose prihode u budžet, ali ako ne posluju rentabilno onda država ima rashode kako bi pokrila njihov negativni poslovni rezultat (rashodi za pokriće gubitaka)

- Lični i materijalni rashodi
- Rashodi koji predstavljaju naknadu za rad državnih službenika, pripadnika vojske, socijalne transfere i sl., spadaju u kategoriju ličnih rashoda.
- Materijalni rashodi su oni koje država predviđa za nabavku određene opreme, za materijalne rezerve, za izgradnju određenih privrednih objekata, za neprivredne objekte i td.

- Konstantni i varijabilni javni rashodi
- *Konstantni (stalni)* Tu spadaju rashodi državnih organa, sudstva, policije i vojni rashodi. Država je obavezna da podmiri ove rashode, bez obzira na visinu ostvarenog društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka.
- *Varijabilni (promenljivi)* Oni se mogu podeliti na kompenzatorne i supstituirajuće rashode.

Transferi u javnim finansijama

- Transferi postoje da bi se sredstva iz sfere javnih finansija (gde nastaju) prenela u sferu privrede (gde se troše).
- Postoje tri vrste transfera:
- Kamata na javni dug,
- Transferi sa socijalnim namenama,
- Transferi sa ekonomskim namenama

Kamata na javni dug

- Ako je u pitanju kamata na inostrani javni dug, tada ovaj transfer može značiti oticanje značajnih finansijskih sredstava. Finansijski može dovesti do povećanja poreskih opterećenja, kako bi se dug mogao vratiti.
- Jedan je od najstarijih oblika transfera preko javnih finansija.

Transferi sa socijalnom namenom

- Ova grupa transfera je vrlo složena i obuhvata transfere za socijalno osiguranje, osiguranje u slučaju nezaposlenosti, invalidnine i sl.
- U finansijskoj strukturi zapadnoevropskih zemalja ima vodeću ulogu i čini oko 50% ukupnih transfera.

Transferi sa ekonomskim ciljem

- Relativno su novijeg datuma (pojavi su se početkom XX veka).
- Strukturu ekonomskih transfera čine: dotacije (dotiranja), subvencije, premije, regresi, kompenzacije i sl.

Struktura javnih rashoda

- Struktura JR u savremenim uslovima:
 1. **Rashodi državne uprave** (uključujući i policiju) - materijalni i lični
 2. **Rashodi narodne odbrane** - bilansno značajni. Često pokretači razvoja pojedinih privrednih grana
 3. **Rashodi sudstva, tužilaštva i pravobranilaštva**
 4. **Rashodi za obrazovanje** - bilansno značajni i rastući JR. Značajni za ekonomski razvoj
 5. **Rashodi za kulturu, fizičku kulturu, sport i sl.**

6. **Rashodi za naučno-istraživački rad** - bilansno manje značajni
7. **Rashodi namenjeni ekološkim potrebama**- najmlađi i najdinamičnije rastući JR
8. **Rashodi za ekonomske intervencije i investicije** - usmereni na ostvarenje određenih ekonomskih ciljeva
9. **Rashodi socijalne sigurnosti stanovništva** - socijalno osiguranje (3) i drugi oblici socijalne zaštite

- Ostali JR: pomoć drugim državama, otplata javnih dugova, izgradnja stanova solidarnosti, uređenje gradskog građevinskog zemljišta, članarine međunarodnim organizacijama...
- Struktura JR u Srbiji
 - *transfer fondovima socijalnog osiguranja* (40% ukupnih JR)
 - *rashodi za zaposlene i prava iz soc. osiguranja* (30% ukupnih JR)
 - *otplate kamata i glavnica* (10% ukupnih JR) i dr.

Budžet

- “Državni budžet mora da bude uravnotežen, a javni dugovi smanjeni. Arogantnost birokratije mora da bude suzbijena. Inostrani dugovi se moraju platiti da država ne bi bankrotirala, a ljudi moraju da nauče da rade, a ne da žive na državni račun”.
Ciceron

- Reč budžet potiče od francuske reči «*bouge*» i «*bougette*» što znači kožna torba.
- *Akt predstavničkog tela kojim se predviđaju i odobravaju prihodi i rashodi države za jedan period, po pravilu za godinu dana.*
- *Sistematski i cifarno izražen pregled državnih prihoda i rashoda koji obeležava cilj i odnos državnih potreba, i treba da posluži kao obavezni privredni plan za državno gazdinstvo u jednom budžetskom periodu.*

- zajedničko ovim definicijama je sledeće:
- da je budžet akt javno-pravnog tela (parlamenta);
- da se budžet donosi za određeni vremenski period (obično godinu dana);
- da se budžetom predviđaju prihodi i rashodi države za taj određeni vremenski period.

- Prema iznetim karakteristikama, budžet možemo definisati kao plan prihoda i rashoda koji javnopravno telo (parlament) donosi za određeni vremenski period, koji obično traje godinu dana.

- Na prihodnoj strani navode se svi zakonom propisani državni prihodi – kao što su svi pojedini porezi, naknade, takse, kazne, prihodi od kamata i prodaje državne imovine i slično. Na rashodnoj stani, koja takođe uglavnom proizlazi iz materijalnih zakona, koriste se dve podele. Prva je po administrativna, odnosno po državnim institucijama kao nosiocima rashoda (skupština, ministarstva, agencije, sudovi, zdravstvo, prosveta itd.), a druga po ekonomskim funkcijama (plate i socijalna davanja za zaposlene, materijalni troškovi, investicije, otplata dugova, subvencije, budžetska rezerva itd). Obično se ove dve podele kombinuju i dobija složena klasifikacija.

- U svakoj zemlji postoji nekoliko nivoa državne organizacije. Minimum je dva (državni i opštinski), a često postoji i treći, srednji (federalna jedinica, pokrajina, region, srez itd). I svaka od tih jedinica ima svoj budžet. Sadržaj svih budžeta određen je raspodelom nadležnosti između njih, a koja proističe iz ustava i zakona.

Uloga i karakteristike budžeta

- Budžet se može posmatrati sa
 - društvenog,
 - političkog,
 - pravnog,
 - ekonomskog,
 - finansijskog,
 - socijalnog,
 - planskog i
 - bilansnog aspekta.

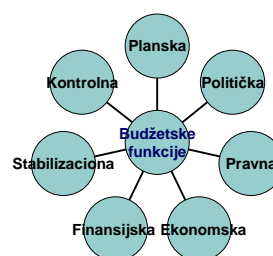
- Sa *društvenog aspekta*, budžet je instrument društvenog finansiranja potrošnje, shodno karakteru određenih društveno-ekonomskih odnosa u društvu.
- Sa *političkog aspekta*, budžet je instrument kojim stanovništvo zadovoljava svoje potrebe u državnim institucijama i organizacijama, shodno ustavnim načelima o pravima i dužnostima građana.

- Sa **pravnog aspekta**, budžet je normativno regulisan pravni akt svake države u vidu odluke, odnosno zakona na ustavnim principima, koji sintetizuje ovlašćenja, prava, dužnosti i obaveze u procesu sastavljanja, donošenja i izvršavanja budžeta, kao i sva pravna dejstva u domenu finansiranja javnih potreba.
- Sa **ekonomskog aspekta**, budžet je instrument ekonomske politike za ostvarivanje brojnih funkcija u društvenoj reprodukciji.

- Sa **finansijskog aspekta**, budžet je instrument obezbeđenja finansijskih sredstava u procesu zadovoljavanja javnih potreba i ostvarivanja društvenih funkcija.
- Sa **aspekta socijalne funkcije**, uključujući i funkciju solidarnosti i uzajamnosti, budžet je instrument politike preraspodele i instrument solidarnog zadovoljavanja javnih potreba u nedovoljno razvijenim sredinama.

- Sa **planskog aspekta**, budžet je instrument za ostvarivanje planova ekonomskog i socijalnog razvoja države, kao i za usmeravanje tržišnih zakonitosti u društvenoj reprodukciji.
- Sa **bilansnog aspekta**, budžet je instrument za usklađivanje javne potrošnje i materijalnih mogućnosti privrede i za svođenje potrošnje u realne okvire ostvarenih društvenih rezultata.

Funkcije budžeta

Budžetski principi (načela)

- Predstavljaju skup pravila koja se primenjuju u procesu pripremanja, sastavljanja, donošenja i izvršenja budžeta.
- To su sledeći principi:
- prethodnog odobrenja,
- decentralizacije,

- federalizma,
- jasnoće,
- planiranja i bilansiranja,
- budžetske ravnoteže,
- specijalizacije,
- jedinstva,
- trajanja,

- potpunosti,
- realnosti,
- javnosti.
- REBALANS predstavlja budžetsku radnju koja dovodi do povećanja ili smanjenja budžeta, odnosno pomeranja u strukturi budžetskih prihoda i rashoda.

Struktura budžeta-budžetski prihodi i rashodi

- Struktura budžeta se sastoji iz:
- OPŠTEG (normativnog) dela i
- POSEBNOG (bilansnog) dela

- **Opšti** deo sadrži odredbe o :
- ukupnim budžetskim rashodima i приходima
- pravima i dužnostima organa koji se finansiraju iz budžeta,
- merama za održavanje ravnoteže budžeta
- itd.

- **Posebni** deo predstavlja sistematski pregled budžetskih prihoda i rashoda, gde su iskazani budžetski prihodi po vrstama (pa dalje po oblicima i podoblicima) a rashodi po namenama (pa dalje po grupama i podgrupama).

- Svi poslovi vezani za budžet, počev od inicijative za njegovo donošenje, pripremu i donošenje, izvršavanje, kontrolu izvršavanja i završni račun budžeta nazivaju se **BUDŽETSKOM PROCEDUROM**.

Izrada nacrtu predloga budžeta

- Ovaj proces započinje od plana prihoda i rashoda, koje korisnici budžetskih sredstava treba da pripreme za svoj deo, a prema tehničkim uputstvima za to.
- Ovi se planovi proučavaju u Ministarstvu finansija, posle čega nastupa usaglašavanje predloga, koje se na kraju završava usaglašavanjima na sednicama Vlade.

- Sledeći korak je podnošenje Skupštini na razmatranje i usvajanje.
- Sve ove radnje predstavljaju I fazu.
- II faza predstavlja donošenje(odobravanje) budžeta.

Odobrenje i donošenje budžeta

- U fazi donošenja budžeta, Vladin predlog može pretrpeti određene izmene predložene od strane pojedinačnih poslanika, poslaničkih grupa ili da su te promene posledica plenumskih rasprava ili rasprava na odborima.

- Po donošenju i usvajanju budžeta, po našem zakonu, on se stavlja na uvid svakome ko je zainteresovan da se upozna sa njegovim sadržajem (uvid javnosti) na određeno vreme. Po isteku tog vremena, u Službenom listu se objavljuje zakon koji prati usvajanje budžeta i on postaje pravosnažni akt.